PLURIVOCALITATE ŞI PERSPECTIVARE ÎN DISCURSUL PARLAMENTAR ROMÂNESC DIN SECOLUL AL XIX-LEA

LILIANA IONESCU-RUXĂNDOIU
Universitatea din Bucureşti

1. ***Preliminarii teoretice***

Prezentarea de faţă se întemeiază pe elemente preluate de la autori destul de diferiţi sub aspectul orientării teoretice, pe care îi apropie însă preocupările în domeniul analizei discursului. Este vorba despre M. Bahtin (1982), autor al teoriei dialogizării interioare a discursului, despre teoria dramaturgică a lui E. Goffman (1959) şi, mai nou, despre cercetările în domeniul perspectivei discursive reunite în volumul *Perspective and perspectivation in discourse* (2002), editat de Carl F. Graumann şi Werner Kallmeyer.

Câteva precizări asupra semnificaţiei conceptelor utilizate ni se par necesare.

Am preluat de la M. Bahtin conceptul de plurivocalitate şi nu pe acela de polifonie, întrucât ultimul are pentru autor o semnificaţie restrânsă nu numai la domeniul textului literar, ca alte concepte, ci la specificul scriiturii lui Dostoievski (Bahtin 1970: 8−10). Prin plurivocalitate este desemnată în continuare relaţia dintre diversele „voci" care se fac auzite în intervenţiile oricărui participant la activitatea comunicativă, fie că este vorba despre entităţi ficţionale – personajele, pe care le are în vedere Bahtin −, fie că este vorba despre indivizi reali – aşa cum o ilustrează exemplele la care ne vom referi −, întrucât orientarea dialogică este comună tuturor formelor discursive. Dacă în textul ficţional plurivocalitatea este orchestrată de autor (Bahtin 1982: 115−118), constituind modalitatea esenţială de refractare a intenţiilor acestuia (*ibidem*, p. 156), în cazul comunicării autentice locutorul este cel care gestionează vocile, în conformitate cu propriile sale intenţii, integrarea acestor voci în discursul individual presupunând acelaşi mecanism de refracţie.

Gestionarea vocilor este legată de „punerea în scenă" la care se referea E. Goffman. Pentru Goffman, spectacolul caracteristic proceselor interactive se defineşte ca activitate a unui participant într-o anumită ocazie, care serveşte la influenţarea, în orice fel, a celorlalţi participanţi (Goffman 1959: 15). În cazul discursului parlamentar, discurs persuasiv prin excelenţă, poziţionarea vocii oratorului în raport cu alte voci – presupunând, în esenţă, adeziunea sau disocierea, în grade diverse, faţă de acestea – este unul dintre factorii importanţi implicaţi în controlul eficienţei perlocuţionare.

În ceea ce priveşte perspectiva (sau punctul de vedere), termeni folosiţi, de asemenea, frecvent în naratologie, problema care se pune în cele mai diverse situaţii de interacţiune comunicativă este aceea a managementului diferenţelor, dat fiind relativismul viziunii şi al evaluării aceloraşi aspecte ale realităţii de către indivizi, fiecare abordând şi interpretând lucrurile în raport cu un sistem propriu de criterii (Graumann – Kallmeyer 2002: 1; cf. şi 217). Perspectivarea se referă la două activităţi complementare, legate de acest management al

BDD-V855 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:45:01 UTC)

diferenţelor: fixarea perspectivei (*perspective-setting*) şi adoptarea perspectivei (*perspective-taking*). Prima are în vedere revelarea (cel puţin în anumite limite) de către locutor a propriei perspective şi este orientată spre receptor(i); cealaltă priveşte reacţia receptorului(ilor) faţă de perspectiva colocutorului(ilor), manifestată în discurs printr-un mod specific de relaţionare a acestuia (acestora) cu propria perspectivă asupra aspectelor în discuţie. Gestionarea vocilor, la care ne-am referit, este direct implicată în procesele de perspectivare a discursului, pe de o parte, reflectând selecţia individuală a perspectivelor încorporate (şi, evident, rejectate), precum şi ponderea încorporării diverselor componente (*perspective-taking*), şi, pe de altă parte, contribuind la delimitarea propriei perspective (*perspective-setting*).

Cercetarea de faţă îşi propune să semnaleze câteva procedee de perspectivare, bazate pe o punere în scenă specifică a unor voci distincte, în trei discursuri parlamentare din secolul al XIX-lea, aparţinând unor politicieni marcanţi ai epocii: discursul lui Vasile Boerescu (B) despre contractarea împrumuturilor în străinătate, publicat în *Monitorul Oficial* din 20 ianuarie 1867, discursul lui P.P. Carp (C) despre articolul 7 din Constituţie, ţinut în şedinţa Camerei din 28 septembrie 1879, şi discursul lui Take Ionescu (I) despre libertatea întrunirilor, ţinut în şedinţa Camerei din 16 decembrie 1887.

2. *Tipuri de plurivocalitate în discursul parlamentar*

Parlamentul este un spaţiu prin excelenţă confrontaţional, în care reprezentanţii diverselor formaţiuni politice configurează prin discurs imagini diferite ale aceleiaşi realităţi, în funcţie de ideologia şi de interesele de grup. Asemenea oricărei forme de discurs politic, discursul parlamentar este un discurs de persuasiune, orientat spre un auditoriu neomogen, care include atât partizani cât şi oponenţi ai vorbitorului, a cărui opinie şi decizie trebuie fie consolidate, fie dirijate într-o anumită direcţie. Acest obiectiv se realizează prin argumentare – adesea falacioasă şi deci manipulativă –, dar şi prin tehnici discursive menite să capteze şi să menţină vie atenţia auditoriului.

Punctul de plecare în procesele argumentative îl constituie prezentarea în opoziţie a viziunii grupurilor care se confruntă asupra problemei în discuţie. Una dintre tehnicile frecvent folosite în discursul parlamentar din secolul al XIX-lea în acest scop o reprezintă scindarea vocii oratorului, care pune în scenă, în forme specifice, poziţiile divergente, mimând uneori acordul, fie şi parţial, cu ceilalţi, dar cel mai adesea, justificând dezacordul printr-o redistribuire a elementelor constitutive ale problematicii considerate, fixate anterior în memoria auditoriului. Este vorba despre instaurarea altor ierarhizări ale acestora, prin punerea în relief a unor elemente şi omiterea altora, precum şi prin ajustări de proporţii diverse, operate asupra anumitor elemente (cf. Ilie 1994: 135−137).

Scindarea vocii oratorului este semnalată discursiv, în textele analizate, prin diverse procedee, toate legate de confruntarea opiniilor, dintre care reţinem: (a) citarea, (b) întrebarea retorică şi (c) ironia, fiecare având realizări şi funcţii specifice.

(a) În privinţa **citării**, vocile actualizate prin raportarea discursului sunt diverse. Ele aparţin unor autorităţi în domeniul discutat, ca în exemplul (1):

(1) „[...] *a fost **un mare financiar al Franţei, baronul Louis**, la care a făcut aluziune şi dl. Ionescu, care a zis: „faceţi o bună politică dacă voiţi să aveţi bune finanţe*” (B: 118),

susţinătorilor unor puncte de vedere similare, ca în exemplele (2) şi (3):

(2) *Mi-aduc aminte că, anul trecut, un domn deputat independent, pe care cu toţii, dvs., cei din majoritate, ieri l-aţi aplaudat, veştejea prin cuvintele sale elocinte anarhia*

BDD-V855 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:45:01 UTC)

dezlănţuită din sferele guvernamentale. Dl. Nicolae Ionescu zicea în şedinţa de la 4 iunie: [CITAT] *şi conchidea în aplauzele Camerei zicând:* [CITAT] (I: 109)

(3) *Vă aduceţi aminte cum, în discuţiunile Camerei trecute, dl. Maiorescu, cu acea artă consumată, [...], vă aduceţi aminte, zic, cum d-sa vorbea de diferitele misiuni ale naţiunii române şi cum vă spunea că, în trecut, misiunea noastră [...] era în apărarea ortodoxiei [...], cum că de atunci lucrurile s-au schimbat, şi astăzi, pe ţărmurile Dunării nu mai suntem apărători ai ortodoxiei, ci suntem apărătorii ideilor moderne, ai civilizaţiunii occidentale, în care suntem datori a vedea sensul naţionalităţii noastre* (C: 89)

sau unor adversari politici, ca în exemplul (4):

(4) *Onor. Dl. Vernescu a zis un ce care mi-a venit mie foarte bine [...] A vorbit pe urmă despre temeri imaginare, despre pericolele ce ne închipuim că ne-ar veni din partea Europei; ne-a garantat cu autoritatea sa necontestată că asemenea pericole nu există şi a terminat blestemând pe toţi aceia cari nu vor vota proiectul majorităţii; blestemul său stă încă în aer şi aşteaptă votul nostru, ca să ştie asupra cărui cap vinovat are să cadă. Nu văd în aceasta iarăşi niciun argument; căci, deşi în timpurile antice, blestemele erau un argument, pentru că ele răsturnau tronuri, ridicau coroane, astăzi, din norocire, a trecut vremea aceea; aţi venit cu şapte secole prea târziu, dle. Vernescu!* (C: 92).

Există şi cazuri în care sursa unor afirmaţii este indefinită:

(5) *Ni se mai objectează însă că trebuie ca Camera actuală să ratifice acest împrumut. Dar, dlor., astă însemnată condiţiune nu este scrisă în lege* (B: 127)

şi chiar cazuri în care vocea citată îi aparţine tot oratorului, dar sunt reproduse părţi dintr-un discurs rostit în alte împrejurări:

(6) *În interpelarea pe care o anunţasem, ziceam: Interpelez pe dl. ministru de interne asupra scandalurilor de la Huşi, şi dl. ministru, cu mult spirit, mă întreabă: Care scandaluri?* (I: 102).

Raportarea indirectă a discursului este mult mai frecventă decât cea directă. Indiferent de formă însă, raportarea discursului are un rol activ în procesele de argumentare, manifestat diferit în funcţie de natura sursei discursului raportat. Cele două voci care se fac auzite astfel pot fi consonante sau disonante, amplificând, prin cumul sau prin opoziţie, forţa cu care se asertează sau se respinge o opinie. Rezultatul este o anumită evaluare a perspectivelor concurente, modificată cu fiecare intervenţie ulterioară, care are loc în cadrul dezbaterii parlamentare.

Interesant este că oratorii anticipează strategic convergenţa între vocea proprie şi vocile unei bune părţi a publicului, implicând astfel validitatea poziţiei pe care o susţin. Cf., de exemplu:

(7) *Acum, în privinţa împrumutului ce discutăm fost-a sau nu necesitatea de a-l contracta?* ***Mi se pare, dlor., că asupra acestui punt suntem toţi de acord.*** *Necesitatea a existat* (B: 125)

(8) *Rezultă oare din toate acestea că criticele câte s-au adus acestui împrumut sunt toate nefondate? [...] nicidecum, dlor., recunosc şi eu cu mulţi din dvs. adevărul criticilor ce s-au adus* [...] (B: 130−131).

BDD-V855 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:45:01 UTC)

O formă particulară de citare o constituie introducerea într-un enunţ a unui cuvânt sau a unei sintagme care fac trimitere la un fragment de discurs citat anterior, adesea cu menţionarea autorului, sau recognoscibil ca definitoriu pentru o anumită poziţie. Situaţia poate fi încadrată în categoria desemnată de Helga Kotthoff (2002: 224) prin termenul pseudo-citare, în cazul căreia accentul nu cade atât pe autenticitatea spuselor, ci pe modul de plasare a acestora în discurs, care reflectă o atitudine de distanţare a vorbitorului, fără ca evaluarea poziţiei celuilalt să fie în mod necesar negativă. Plasarea spuselor în discurs ţine de o anumită punere în scenă, marcată în expunerea orală prin decalări ale curbei intonaţionale şi printr-o intonaţie specifică. Cf., de exemplu:

(9) *A observat numai o singură mică* ***incorecţiune****, sub punctul de vedere constituţional* (B: 130)

(10) *Mi-aduc aminte că am făcut o interpelare la 1868, pe atunci nu aveam încă* ***stofa de om de stat*** [aluzie la o afirmaţie a lui V. Boerescu], *cuvintele mele nu aveau autoritatea care poate mi-o dau 14 ani de viaţă parlamentară* (C: 97)

şi, mai ales:

(11) [...] *s-a dat în judecată criminală ordinară omul politic, partizanul guvernului cel mai* ***liniştit*** *din judeţul dlui. Kogălniceanu, atât de liniştit încât îl făcea pe d-sa să nu mai poată călători pe acolo [aluzie la un citat anterior dintr-un discurs al lui K.]* (I: 103)

(12) *Se obicinuieşte [...] de către* ***susţinătorul Tronului*** *din Fălciu, se obicinuieşte, zic, spargeri de geamuri.* [aluzie la un citat anterior din ziarul Prutul] (I: 104)

(13) [...] *lucrul se punea în socoteala cetăţenilor* ***indignaţi*** *de purtarea opoziţiunei [...] acesta era faptul naţiunei care fusese* ***indignată*** *în contra articolelor acelor jurnale [...] La Huşi însă, de astă dată, se schimbă sistemul: nu mai este* ***naţiunea indignată*** *care sparge geamurile [...]* [aluzie la afirmaţii făcute în Parlament de Brătianu] (I: 105−106).

Procedeul seamănă, într-o anumită măsură, cu stilul indirect liber din textul literar.

(b) **Întrebările retorice**, frecvent organizate în serii, asertează, de fapt, indirect punctul de vedere al grupărilor adverse, respins apoi explicit de vorbitor, care optează pentru o altă soluţie.

Este vorba tot despre o modalitate de punere în scenă strategică a discursului, bazată, pe de o parte, pe mimarea implicării directe a auditoriului, prin apelul la forme de pers. a II-a ale pronumelor şi verbelor, şi, pe de altă parte, pe exploatarea presupoziţiilor declanşate de structurile interogative.

Întrebările declanşează presupoziţii prin care se atribuie adversarilor o anumită atitudine, anumite intenţii şi/sau un anumit comportament, date drept certe, în condiţiile în care răspunsul implicat de orice întrebare retorică presupune angajarea vorbitorului faţă de conţinutul propoziţional transmis (Ilie 1994: 39). Evaluarea poziţiei adverse drept inadecvată conferă legitimitate poziţiei afirmate ulterior explicit de către vorbitor. Cf., de exemplu:

(14) *Apoi, dlor., cumpănit-aţi bine şi cestiunea oportunităţei? Aţi cugetat oare ce va să zică o criză a budgetelor? [...] bine este ca noi să expunem ţara la o asemenea şansă mai nainte de a fi budgetele votate? Lucrăm noi ca buni români, ca buni patrioţi lăsând ţara să rămână fără budgete? Prudent este ca [...] să expunem ţara la consecinţele luptelor electorale, cari au să o ţină într-o agitaţiune călduroasă în timp de două sau trei luni? Nu, dlor., eu nu sunt de idee să creăm o asemenea stare de lucruri* (B: 134−135)

BDD-V855 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:45:01 UTC)

(15) *Voiţi să creaţi apoi criză ministerială? Creaţi-o, dacă veţi socoti că va fi bine. Eu unul vă mărturisesc de acum că nu cred bine a se crea o asemenea criză, până când nu voi vedea budgetele votate* (B: 136)

(16) *Cu propunerea de anulare a împrumutului credeţi, dlor., că veţi ajunge a consolida creditul nostru? Astfel credeţi dvs. că veţi ajunge a întări noua stare de lucruri? Oare nu se va presupune cu drept cuvânt că noi am venit aci cu mandat imperativ în buzunar, ca să răsturnăm ministerul spre a ocupa noi locurile miniştrilor? Vă rog, dar, dlor., să lăsaţi la o parte cestiunea ministerială şi să continuăm pur şi simplu discuţiunea budgetelor* (B: 137).

Scindarea vocii oratorului creează un spaţiu de confruntare a două poziţii, exprimate în două maniere distincte: indirect, respectiv, direct.

(c) **Ironia** implică o scindare de voce în măsura în care este caracterizată printr-o citire poliperspectivală (Kotthoff 2002: 205). Vocea care produce enunţul se disociază de cea care îl interpretează, sub aspectul perspectivei de procesare şi, ca urmare, de evaluare a conţinutului asertat (*ibid*.: 216).

Ca aspect specific pentru textele avute în vedere se poate semnala împletirea frecventă dintre ironie şi (pseudo-)citare. Ironia face adesea trimitere la alte discursuri, implicând prezenţa unor mărci ale punerii în scenă, cum ar fi indicaţii asupra tonului vocii celui ironizat:

(17) *Dl. Ionescu însă de aseară a venit la această tribună şi, **cu un ton foarte dulce şi măgulitor,** păru că apără ministerul contra comisiune budgetare, însă aşa cum ştie a apăra dl. Ionescu, cum a apărat şi pe dl. Kogălniceanu (**ilaritate**)* (B: 129),

posibile completări ale afirmaţiilor altui vorbitor, bazate pe structuri contrastante:

(18) *Aceasta a făcut poporul evreu cu zeul său cel crud. Noi, cu zeul nostru cel blând, într-un singur an am ars într-o singură piaţă din Toledo 15.000 de evrei, noi, cu religia noastră cea blândă, în sânul Franţei, am ucis 1.200.000 de oameni cu cruciade contra albigenzilor, astfel că, raportându-se contelui de Montfort că între acei cari se trimeteau la spânzurătoare erau şi buni creştini, el a răspuns: Trimiteţi pe toţi la moarte, Dumnezeu va alege pe ai săi* (C: 90)

sau adresarea directă către cel ironizat (cf. *supra*, partea finală a exemplului 4).

3. *Concluzii*

Ca orice formă discursivă, discursul parlamentar presupune o punere în scenă specifică, determinată de configuraţia situaţiei de comunicare şi, implicit, de obiectivele pe care le urmăresc oratorii. Să nu uităm natura multiplă a individualităţii lor (o anumită condiţie instituţională, o anumită apartenenţă de grup politic şi deci susţinerea unei anumite ideologii: a puterii sau a opoziţiei, o anumită formaţie şi structură a personalităţii), care influenţează puternic perspectiva discursivă adoptată.

Discursul politic este un discurs predominant conflictual (şi nu consensual), competitiv (şi nu cooperativ), având dezacordul (şi nu acordul) drept trăsătură constitutivă. În aceste condiţii, punerea în scenă a discursului este o strategie complexă, menită să asigure eficienţa acţiunilor persuasive, inclusiv prin captarea atenţiei auditoriului, dar şi satisfacerea cerinţelor de bază legate de propria imagine şi de imaginea celorlalţi. Scindarea vocilor este un mijloc important de a masca natura conflictuală a discursului, competiţia şi dezacordul, de a crea o aparenţă de atenuare a forţei actelor de ameninţare a imaginii celorlalţi şi, prin aceasta, de ameliorare a propriei imagini.

BDD-V855 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:45:01 UTC)

SURSE DE MATERIAL

Boerescu, Vasile, 1910, *Discursuri politice* (1859-1883), vol. I, cu o notiţă biografică, Bucureşti, Socec.
Carp, P. P., 2000, *Discursuri parlamentare*, ediţie îngrijită de Marcel Duţă, studiu introductiv de Ion Bulei, Bucureşti, Grai şi suflet – Cultura naţională.
Ionescu, Take, 1897, *Discursuri politice*, vol. I, publicate sub îngrijirea lui Cristu S. Negoescu, Bucureşti, Socec.

REFERINŢE

Bahtin, Mihail, 1970, *Problemele poeticii lui Dostoievski*, Bucureşti, Univers.
Bahtin, Mihail, 1982, *Probleme de literatură şi estetică*, Bucureşti, Univers.
Goffman, Erving, 1959, *The Presentation of Self in Everyday Life*, Garden City/New York, Doubleday.
Graumann, Carl F., Werner Kallmeyer (eds.), 2002, *Perspective and Perspectivation in Discourse*, Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins.
Ilie, Cornelia, 1994, *What Else Can I Tell You? A Pragmatic Study of English Rhetorical Questions as Discursive and Argumentative Acts*, Stockholm, Almqvist / Wiksell.
Kotthoff, Helga, 2002, „Irony, quotation, and other forms of staged intertextuality: Double or contrastive perspectivation in conversation", în Graumann, Kallmeyer (eds.) 2002: 201−229.

Plurivocality and Perspectivation in the Romanian Parliamentary Discourse from the XIXth Century

The paper examines several perspectivation techniques, based on a particular staging of distinct voices: quotation, rhetorical questions and irony. They play a specific function in the parliamentary discourse, connected mainly with its most important constitutive features: its confrontational and its persuasive nature.

The above mentioned techniques involve a split of the speaker's voice, which creates a space for the competition of diverging positions. The strategic management of the voices enables the speaker to set his/her perspective on a certain topic, as well as to react to the others' perspectives. At the same time, this strategy makes persuasive actions more efficient, as it exploits indirection, in different ways, and protects speaker's face.

BDD-V855 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:45:01 UTC)